

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2018

Marie Urbanová

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální patologie a sociologie

Důvody umístění rizikové mládeže do ústavní péče

Bakalářská práce

Autor: Marie Urbanová
Studijní program: B 7507- Specializace v pedagogice
Studijní obor: Sociální patologie a prevence
Vedoucí práce: Mgr. Stanislava Hoferková, Ph.D.
Oponent práce: PhDr. Stanislav Pelcák, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor: Marie Urbanová

Studium: P15P0934

Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Název bakalářské práce: **Důvody umístění rizikové mládeže do ústavní péče**
Název bakalářské práce AJ: Reasons for placement risk youth to institutional care

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá důvody umístění dětí a mladistvých do školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo do zařízení pro výkon preventivně výchovné péče. Hlavním cílem je zjištění důvodů umístění klientů do zařízení v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. V teoretické části jsou vymezeny základní pojmy- riziková mládež, norma, patologie; dále dělení poruch chování dle různých aspektů, též charakteristiky školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy nebo zařízení pro výkon preventivně výchovné péče. Empirická část mapuje důvody umístění dětí a mladistvých do zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo do zařízení pro výkon preventivně výchovné péče s využitím kvalitativní výzkumné strategie.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. Sociální patologie: závažné sociálně patologické jevy, příčiny, prevence, možnosti řešení. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5046-0. JANSKÝ, Pavel. Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-534-9. MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

Garantující pracoviště: Katedra sociální patologie a sociologie,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Stanislava Hoferková, Ph.D.

Oponent: PhDr. Stanislav Pelcák, Ph.D.

Datum zadání závěrečné práce: 5.1.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala pod vedením vedoucí bakalářské práce Mgr. Stanislava Hofěrková, Ph.D. samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Stanislavě Hoferkové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, dále děkuji za možnost provést výzkumné šetření v dětském diagnostickém ústavu v Královéhradeckém kraji.

Anotace

URBANOVÁ, Marie. Důvody umístění rizikové mládeže do ústavní péče. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 43s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá důvody umístění dětí a mladistvých do školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo do zařízení pro výkon preventivně výchovné péče. Teoretická část bakalářské práce je rozdělena do tří hlavních kapitol. Nejprve jsou zde vysvětleny pojmy týkající se rizikové mládeže, normy, sociální patologie, ústavní péče, ústavní a ochranné výchovy. Velmi podstatnou částí bakalářské práce je i následující kapitola, ve které v krátkosti napíši charakteristiky o zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy i o zařízení pro výkon preventivně výchovné péče. Poslední kapitola se zabývá riziky, které se mohou u dítěte dostavit po dlouhodobém pobytu v ústavní péči, dále v této kapitole jsou uvedeny nejčastější důvody umístění rizikové mládeže do ústavní či ochranné výchovy. Empirická část mapuje důvody umístění dětí a mladistvých do zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy nebo do zařízení pro výkon preventivně výchovné péče s využitím kvalitativní výzkumné strategie. Cíl výzkumného šetření byl zkoumán na základě dvou metod, a to pomocí analýzy dokumentů klientů umístěných v dětském diagnostickém ústavu v Královéhradeckém kraji a druhou metodou je rozhovor, který jsem prováděla se zaměstnancem stejného zařízení v Královéhradeckém kraji.

Klíčová slova: ústavní výchovy, ochranná výchova, důvody umístění.

Annotation

URBANOVÁ, Marie. Reasons for placement risk youth to institutional care. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018. 43 pp. Bachelor Thesis.

The bachelor thesis deals with the reasons for a placement of the children and the adolescents in school facilities for institutional or protective education, or in facilities for preventive educational care. The theoretical part of the bachelor thesis is divided into three main chapters. First, the concepts of risk youth, norms, social pathology, institutional care, institutional and protective education are explained. A very important part of the bachelor's thesis is also the following chapter, in which I write briefly the characteristics of some institutions for the performance of institutional and protective education as well as the facilities for preventive educational care. The last chapter deals with the risks that a child can present after a long-term stay in the institutional care, as well as the most frequent reasons for the placement of risky youth in the institutional or the protective education. The empirical part maps the reasons for placement of the children and the adolescents in some facilities for institutional or protective education or in some facilities for preventive educational care using a qualitative research strategy. The aim of the research was investigated on the basis of two methods, namely by analyzing the documents of clients placed in the Child Diagnostic Institute in the Královéhradecký Region, and the second method is the interview that I conducted with one employee from the same facility in the Královéhradecký Region.

Keywords: institutional care, protection education, location reasons.

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

OBSAH

Úvod.....	9
1. Vymezení základních pojmů.....	10
1.1. Základní pojmy týkající se zejména rizikové mládeže.....	10
1.2. Ústavní péče	13
1.3. Ústavní a ochranná výchova.....	14
2. Školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.....	16
2.1. Diagnostický ústav	16
2.2. Dětský domov se školou a výchovný ústav	18
2.3. Středisko výchovné péče	20
2.4. Práva a povinnosti dětí umístěných v zařízení	21
2.5. Zaměstnanci v zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy	23
3. Rizika pobytu v institucionální péči a nejčastější důvody umístění rizikové mládeže do ústavní péče	25
3.1. Rizika pobytu v institucionální péči	25
3.2. Vybrané důvody umístění rizikové mládeže do ústavní péče	26
4. Výzkumné šetření zaměřené na důvody umístění dětí do diagnostického ústavu	29
4.1. Výzkumné otázky a metoda sběru dat	29
4.2. Výběr respondentů.....	31
4.3. Prezentace výsledků	31
4.4. Shrnutí výzkumného šetření	37
Závěr.....	39
Seznam použité literatury	40
Seznam internetových zdrojů	42
Seznam tabulek	43

Úvod

Toto téma bakalářské práce „Důvody umístění rizikové mládeže do ústavní péče“ jsem si zvolila z důvodu vlastní zájmu. Zajímalo mě, z jakých důvodů jsou děti umístěny do ústavní péče. Dalším impulsem k výběru tohoto tématu bylo, že mě velice zajímá cílová skupina i zařízení, které jsou určeny pro výkon ústavní či ochranné výchovy a zařízení pro výkon preventivně výchovné péče. V dětském diagnostickém ústavu jsem byla i na praxi, kde mě právě zajímaly informace o klientech. Například mě zajímalo, proč jsou zde umístěni, z jaké rodiny pocházejí, jestli rodiče byli nebo jsou trestně stíháni. Cílem práce je přiblížit zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a zařízení výchovně preventivní péče a následně popsat vybrané důvody umístění klientů do zařízení v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Teoretická část bakalářské práce je rozdělena do tří hlavních kapitol. Nejprve jsou zde vysvětleny pojmy týkající se rizikové mládeže, normy, sociální patologie, ústavní péče, ústavní a ochranné výchovy. Velmi podstatnou částí bakalářské práce je i následující kapitola, ve které v krátkosti napíši charakteristiky o zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy i o zařízení pro výkon preventivně výchovné péče. Jsou zde umístěny tabulky, které jsem vytvořila ze stránek Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, ve kterých se můžeme dočíst, kolik zařízení bylo v určitém školním roce i kolik dívek nebo chlapců bylo přijato daný školní rok do určitého zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Poslední kapitola se zabývá riziky, které se mohou u dítěte dostavit po dlouhodobém pobytu v ústavní péči, dále v této kapitole jsou uvedeny nejčastější důvody umístění rizikové mládeže do ústavní či ochranné výchovy.

Cílem výzkumného šetření, jak již z názvu bakalářské práce vyplývá, je zjistit důvody umístění dětí do dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji. A to na základě dvou metod: analýzy dokumentů klientů umístěných v daném dětském diagnostickém ústavu a druhou metodou je rozhovor, který jsem prováděla se zaměstnancem konkrétního zařízení.

1. Vymezení základních pojmů

1.1. Základní pojmy týkající se zejména rizikové mládeže

Ve své bakalářské práci budu užívat pojmy, které je nutné vysvětlit. Jak už z názvu práce vyplývá, tak prvním pojmem k vysvětlení je riziková mládež.

„Za **rizikovou mládež** považujeme dospívajících, u kterých je, následkem spolupůsobení viacerých faktorov, zvýšená pravdepodobnosť zlyhania v sociálnej a psychickej oblasti.“¹ Světová zdravotnická organizace (WHO) stanovila syndrom rizikového chování v dospívání (SRCH-D) „Tři složky syndromu rizikového chování (SRCH-D):

1. zneužívání návykových látek- vykazuje obecně dlouhodobě nepříznivý trend, klesá věk uživatelů a roste podíl dívčí populace;

2. negativní jevy v oblasti psychosociálního vývoje- maladaptace, poruchy chování, agrese, delikvence, kriminalita, sociální fobie, sebepoškozování a suicidalita;

3. rizikové chování v oblasti reprodukční- předčasný sex, předčasné rodičovství (těhotenství před devatenáctým rokem se považuje za předčasné a nežádoucí, protože vzájemně kolidují potřeby dospívajících matky a rostoucího plodu), časté střídání partnerů, pohlavní nemoci“²

Dalším pojmem je **sociální norma**, která nemusí mít nutně psanou formu v podobě zákonů, ale může se jednat také o nepsanou formu, čímž jsou například zvyky, obyčeje a morálka. Jedná se o nástroj pro rozlišování toho, co je žádoucí a nežádoucí či zdravé a patologické. Chápání toho, co je v normě a co nikoliv je individuální. Například v minulosti bylo považováno něco za deviaci, avšak v dnešní době se již jedná o normu. „Pojem **sociální deviace** označuje porušení nebo podstatnou odchylku od některé sociální normy chování nebo os skupiny norem, je výrazem nerespektování požadavků.“³

Poruchu chování lze jednoduše chápat jako chování, kterým jedinec porušuje sociální normy ve společnosti. „O poruchu chování se nejedná, pokud jedinec není z různých důvodů

¹ LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potencionálnych zmien*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. Série učebnic pro obor sociální práce. ISBN 80-85850-66-4, str. 11.

² SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3, str. 45.

³ KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-575-2, str. 15.

schopen pochopit význam sociálních norem dané společnosti (např. mentálně retardovaní, nebo lidé přicházející z jiné společenského prostředí, z jiné kultury, kde platí jiné normy).“⁴

Porušení společenských pravidel můžeme rozdělit do třech kategorií dle závažnosti porušení: na asociální, disociální a antisociální. **Asociální chování** je chování „nespolečenské, které neodpovídá mravním normám dané společnosti, nedosahuje však ještě úrovně ničení společenských hodnot jako u chování antisociálního.“⁵ **Disociální chování** je „společensky nepřizpůsobivé, nepřiměřené, bez výrazné nenávisti.“⁶ **Antisociální chování** je nejzávažnějším chování. Jedná se o „uvědomělé protispolečenské chování kriminálního charakteru. Protispolečenské chování zahrnuje veškeré protispolečenské jednání dané trestním řádem společnosti.“⁷

Jelikož jsem zmínila pojem sociální norma, tak je důležité zmínit i pojem **sociální sankce**. Většinu lidí při tomto pojmu napadnou pouze negativní forma jako je třeba výkon trestu odnětí svobody, různé zákazy a podobně. Jenže existuje i takzvaná pozitivní forma sociální sankce, která je určena lidem za žádoucí společenské chování.

Mladistvým se rozumí „(...)osoba fyzická, která dovršila patnáct let, nepřekročila osmnáct let věku a je příčetná.“⁸

Dle zákona č. 218/2003 Sb. Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů je **provinění** společensky škodlivé jednání spáchané mladistvým. Jedná se o trestný čin, který vykazuje znaky, které nalezneme v trestním zákoníku.

Opatření ukládaná mladistvým

Mladistvým ukládá trest soud pro mládež. V zákoně č. 218/2003 Sb. Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů se můžeme dočíst, které druhy opatření lze mladistvému uložit. Jedná se o výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření.

„Výchovnými opatřeními jsou:

⁴ ŠVARCOVÁ, Eva. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie: učební text*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. ISBN 978-80-7041-959-5, str. 39.

⁵ HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-x, str. 212.

⁶ Tamtéž.

⁷ Tamtéž.

⁸ BĚLÍK, Václav, Stanislava HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS a kolektiv. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0599-1, str. 52.

- a) dohled probačního úředníka,
- b) probační program,
- c) výchovné povinnosti,
- d) výchovná omezení.
- e) napomenutí s výstrahou.“⁹

„Ochrannými opatřeními jsou ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabrání věci, zabrání části majetku a ochranná výchova. Jejich účelem je kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými.“¹⁰

„Za spáchané provinění může soud pro mládež mladistvému uložit pouze tato trestní opatření:

- a) obecně prospěšné práce,
- b) peněžitá opatření,
- c) peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- d) propadnutí věci,
- e) zákaz činnosti,
- f) vyhoštění,
- g) domácí vězení,
- h) zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce,
- i) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení),
- j) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,
- k) odnětí svobody nepodmíněné.“¹¹

Dítě můžeme definovat: „Člověk v úseku života, který se nazývá dětství, tedy lidský jedinec v období nedospělosti: nejčastěji je dítě chápáno jako jedinec od narození do období adolescence (...)“¹²

⁹ *Trestní předpisy: redakční uzávěrka*. Ostrava-Hrabůvka: Sagit a.s., 2015. ÚZ. ISBN 978-80-7488-111-4, str. 263.

¹⁰ *Trestní předpisy: redakční uzávěrka*. Ostrava-Hrabůvka: Sagit a.s., 2015. ÚZ. ISBN 978-80-7488-111-4, str. 265.

¹¹ *Trestní předpisy: redakční uzávěrka*. Ostrava-Hrabůvka: Sagit a.s., 2015. ÚZ. ISBN 978-80-7488-111-4, str. 265- 266.

¹² BĚLÍK, Václav, Stanislava HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS a kolektiv. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0599-1, str. 19.

Dítěti mohou být dle zákona O sociálně-právní ochraně dětí (č. 359/1999 Sb.) uložena ochranná opatření, které nalezneme v paragrafu 13.

„Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, může obecní úřad obce s rozšířenou působností

- a) napomenout vhodným způsobem dítě, rodiče, jiné osoby odpovědné za výchovu dítěte, popřípadě toho, kdo narušuje řádnou péči o dítě,
- b) stanovit nad dítětem dohled a provádět jej za součinnosti školy, popřípadě dalších institucí a osob, které působí zejména v místě bydliště nebo pracoviště dítěte,
- c) uložit dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte omezení bránící působení škodlivých vlivů na výchovu dítěte, zejména zákaz určitých činností, návštěv určitých míst, akcí nebo zařízení nevhodných vzhledem k osobě dítěte a jeho vývoji, nebo
- d) uložit dítěti, rodičům nebo jiným osobám odpovědným za výchovu dítěte povinnost využít odbornou poradenskou pomoc nebo uložit povinnost účastnit se prvního setkání se zapsaným mediátorem v rozsahu 3 hodin nebo terapie; ustanovení § 12 odst. 1 tím není dotčeno.

Neučinil-li tak obecní úřad obce s rozšířenou působností, může o těchto výchovných opatřeních za stejných podmínek rozhodnout soud.“¹³

1.2. Ústavní péče

„Ústavní péče znamená nejen určité narušení rodinných vazeb, omezení životních zkušeností ze soužití v rodině, ale i menší individualizaci problému. Strukturální souvislosti nelze totiž průběžně sledovat a srovnávat, a to zejména v případech nezájmu rodiny o spolupráci s výchovnými zařízeními.“¹⁴

„Aby mohlo dítě v klidu vyrůst, aby si osvojilo, co si osvojit má, potřebuje uzavřené, stálé prostředí chráněné před vnějším chaotickým světem, dům nebo byt. Dítě ještě nemá dovednosti, jež by mu umožnily obstát v komplexním prostředí velkého světa. Dítěti se daří dobře v prostředí omezeném jen na několik pečujících osob, na několik místností, na nejbližší okolí bydliště.“¹⁵

¹³ Zákon č. 359/1999 Sb.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. *Zákony pro lidi.cz*[online]. Zlín: AION CS, 2018 [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.

¹⁴ VOCILKA, Miroslav. *Náplň činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež: [metodický materiál]*. Praha: Tech-market, 1996. ISBN 80-902134-5-6, str. 13.

¹⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-76-1, str. 20.

Dle Matouška existují dvě perspektivy, jak můžeme nahlížet na funkce ústavů. Zprv je to z hlediska zájmů společnosti. Druhý pohled je z hlediska individua. Když se zájmy těchto dvou hledisek liší, tak se dává přednost prvnímu přístupu. Tudiž se klientovy možnosti volby zužují. Ovšem vždy se respektuje právo osobního rozhodování klienta. Do ústavu jsou přijímáni klienti na základě jeho souhlasu, ale v některých případech i nedobrovolně. To zajišťuje například lékař klienta. Jedná se o zařízení, jako je psychiatrická léčebna. Je samozřejmé, že ústavy omezují klientovo soukromí.

Mezi hlavní funkce ústavů patří:

a. Podpora a péče

Tato funkce se zejména vyskytuje v zařízeních, které poskytují náhradu za nefunkční či chybějící rodinu.

b. Léčba, výchova a resocializace

Tato funkce je důležitá zejména v nemocnicích, léčebných a rehabilitačních ústavech, v zařízeních pro propuštěné vězně.

c. Omezení, vyloučení a represe

Jak již z názvu vyplývá, tak tato funkce se využívá zejména v zařízeních s nedobrovolnými pobyty a to zejména ve vězení či psychiatrických léčebnách.

d. Rekreační

Jedná se o funkci, která se využívá v zařízeních, které v mé práci nevyužiji. Těmito zařízeními jsou například ozdravovny, lázně.

Nedá se říci, že v jednom zařízení existuje pouze jedna funkce, ale samozřejmě se tam vyskytují všechny tyto funkce. Akorát každá funkce je v různých zařízeních zastoupena v rozdílné míře.

1.3. Ústavní a ochranná výchova

Ústavní výchova se opírá o občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.) či zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy (zákon č. 109/2002 Sb.). Soud se snaží umístit děti co nejbliže bydlišti rodičů nebo jiných blízkých osob dítěte. Soud může rozhodnout i o prodloužení pobytu do 19 roku dítěte. Pobyt může trvat nejdéle 3 roky, avšak pokud přetrvávají důvody pro nařízení ústavní výchovy lze opakovaně pobyt prodloužit.

„ Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo

jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu.“¹⁶

Jak už jsem výše uvedla, tak **ochranná výchova** patří do ochranného opatření. Tudiž ochrannou výchovu řeší zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů a to konkrétně v § 22.

Z tohoto zákona vyplývá, kdy soud pro mládež ukládá ochrannou výchovu:

- a) špatná péče a výchova v rodině mladistvého; tento problém nelze v rodině vyřešit,
- b) zanedbaná výchova o mladistvého,
- c) nevyhovující prostředí v obydlí mladistvého, které nemůže poskytnout vhodnou výchovu.

„Ochranná výchova je (...) definována trestním zákonem, mají účel preventivní, mají též izolovat a resocializovat toho, kdo se společensky nebezpečného činu dopustil. Ukládá se v občansko-právním řízení všem osobám, jež spáchaly ve věku mezi dvanáctým a patnáctým rokem čin, jenž trestní zákon u právně odpovědných osob umožňuje stíhat výjimečným trestem.“¹⁷

Ochranná výchova trvá nejdéle do dovršení osmnáctého roku mladistvého nebo po dobu, po kterou soud pro mládež uložil toto ochranné opatření. Ve výjimečných případech jedná-li se v zájmu mladistvého, tak se může prodloužit i do dovršení jeho devatenáctého roku. Jestliže mladistvý nemůže ihned vykonat ochrannou výchovu, soud pro mládež nařídí dohled probačního úředníka.

¹⁶ ELIÁŠ, Karel a Marek SVATOŠ. *Občanský zákoník: tučně zvýrazněné změny provedené zákonem č. 460/2016 Sb. : rejstřík : redakční uzávěrka 1.1.2017*. Ostrava: Sagit, 2017. ÚZ. ISBN 978-80-7488-201-2., str. 102.

¹⁷ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8., str. 152.

2. Školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy

Ve znění zákona č. 109/2002 Sb. patří mezi **školská zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy** diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou a výchovný ústav. Mimo dětského domova se těmito zařízeními budu věnovat více v podkapitolách. Dětský domov není v mé práci vhodný a to z důvodu, že většina dětí v dětském domově nemá závažnou poruchu chování či emocí. Do ostatních typů zařízení se jedinec dostane na základě rozhodnutí soudu nebo též na základě rozhodnutí rodiny, která neví jak problémy svého dítěte řešit.

Jelikož v zařízeních sloužící pro děti s uloženou ochrannou výchovou jsou časté útky umístěných dětí, využívají se zde speciálně stavební technické prostředky, které nejen zabraňují útkům, ale slouží i k ochraně dětí, zaměstnaných osob i majetku zařízení. Tyto prostředky musí předem schválit Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Ředitel zařízení musí před umístěním audiovizuální techniky upozornit všechny děti i zaměstnance zařízení, kde se tato technika bude nacházet a jakým způsobem bude využívána.

V zákoně č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů se můžeme v paragrafu 2 dočíst definici zařízení. „ Zařízení poskytují péči jinak poskytovanou osobami odpovědnými za výchovu dětem s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou. Zařízení poskytuje speciálně pedagogické a psychologické služby také ambulantní formou, a to dítěti, které pobývá mimo zařízení podle § 23 odst. 1 písm. a) až c).¹⁸ 19

2.1. Diagnostický ústav

Jedná se o vstupní zařízení, do kterého jsou zařazeny děti s poruchami chování a to s nařízeným předběžným opatřením, s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou

¹⁸ (1) Ředitel zařízení je oprávněn v zájmu úspěšné výchovy dětí

a) povolit dítěti za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem pobyt mimo zařízení,

b) dát soudu návrh na podmíněné umístění dítěte s uloženou ochrannou výchovou mimo zařízení,

c) povolit dítěti s nařízenou ústavní výchovou přechodné ubytování mimo zařízení v souvislosti s jeho vzděláváním nebo zaměstnáním; v případě dítěte s uloženou ochrannou výchovou lze ve zvláště důvodném případě za tímto účelem podat soudu návrh na podmíněné umístění mimo zařízení podle zvláštního právního předpisu,

¹⁹ Zákon č. 109/2002 Sb.: Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. *Zákony pro lidi.cz*[online]. Zlín: AION CS, 2018 [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

ochrannou výchovou. Na dobu nezbytně nutnou jsou sem umístěni i děti, které jsou na útěku z jiné ústavní výchovy.

V méně častých případech je zde umístěna mládež dobrovolně, a to na žádost rodičů či jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. „Jejich předností je, že dobrovolné rozhodnutí rodičů o odbornou pomoc při nezvládnutí výchovných problémů se může stát východiskem pro společnou práci a větší účinnost výchovných postupů.“²⁰

V zákoně číslo 109/2002 Sb. O výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů se můžeme dočíst, že v diagnostickém ústavu jsou tvořeny výchovné skupiny, které být tvořeny nejméně 4 avšak nejvíce 8 dětmi.

„Úkolem diagnostických ústavů je v rámci zpravidla dvouměsíčního diagnostického a výchovně-terapeutického pobytu dětí zpracovat komplexní diagnostiku osobnosti, vymezit individuální výchovné a vzdělávací priority, včetně doporučení vhodných metod a postupů (tzn. sestavit specifický program rozvoje osobnosti).“²¹

Mezi hlavní úkoly diagnostických ústavů patří:

- diagnostické,
- vzdělávací,
- terapeutické,
- výchovné a sociální,
- organizační,
- koordinační.

Dle zákona č. 109/2002 Sb. se těmito úkoly rozumí: vyšetření úrovně dítěte, zjištění dosažených znalostí a dovedností, činnosti směřující k nápravě poruch v sociálních vztazích a v chování dítěte, vztahující se k osobnosti dítěte či k jeho rodinné situaci, umístění dětí do správného zařízení, optimální spolupráce s ostatními orgány státní správy a dalšími osobami, které se zabývají péčí o děti.

Diagnostické ústavy můžeme rozdělit dle věku dětí na:

- dětský diagnostický ústav,

²⁰ VOCILKA, Miroslav. *Náplň činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež: [metodický materiál]*. Praha: Tech-market, 1996. ISBN 80-902134-5-6, str. 14.

²¹ JANSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-534-9, str. 116.

- diagnostický ústav pro mládež.

Jak už je z názvu viditelné, tak do dětského diagnostického ústavu jsou zařazeny děti do 15 let. Od 15 do 18 let jsou určeny teda diagnostické ústavy pro mládež.

Ze statistické ročenky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy na školní rok 2016/2017 vyplývá celkový počet diagnostických ústavu 13 a to s celkovou možnou kapacitou 478 jedinců. Z toho nejvíce těchto zařízení se nachází v hlavním městě Praha, a to celkovým počtem čtyř zařízení.

„Diagnostická centra potřebujeme. Umožňují vybrat pro konkrétní dítě to pravé výchovné zařízení a připravit ho tak, aby obstálo.“²² Z diagnostického ústavu může dítě přejít do dětského domova se školou nebo do výchovného ústavu z důvodu stálého rizikového chování. Avšak z diagnostického ústavu může být dítě umístěno zpět do rodiny, a to za předpokladu, že se jeho chování změnilo, lépe řečeno zlepšilo.

2.2. Dětský domov se školou a výchovný ústav

Do **dětského domova se školou** se dostane do péče dítě, které má závažné poruchy chování, trpí přechodnou či dlouhodobou duševní poruchou nebo jedná-li se o nezletilou matku. Tudiž má soudem nařízenou ústavní výchovu nebo uloženou ochranou výchovu.

Toto zařízení slouží dětem s poruchami chování od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Pokud kvůli závažným poruchám chování dítěte nemůže ředitel zařízení schválit možnost zařazení dítěte do střední školy mimo zařízení, tak musí být dítě přemístěno do výchovného ústavu.

V dětském domově se školou jsou děti zařazovány do rodinných skupin. Do jedné rodinné skupiny je umístěno nejméně 5 a nejvíce 8 dětí. Sourozenci jsou umístěni do jedné rodinné skupiny, pouze z výchovných důvodů lze sourozence rozdělit do dvou rodinných skupin.

Děti starší 15 let se závažnými poruchami chování jsou umístěni právě do **výchovného ústavu**. Podmínkou je, že dítěti musí soud nařídit ústavní výchovu nebo uložit ochrannou výchovu. Výjimečně může být do výchovného ústavu zařazeno dítě starší 12 let, kterému byla uložena ochranná výchova nebo nařízena ústavní výchova. V případě, že nemůže být umístěno v dětském domově se školou kvůli svému chování, které projevuje závažné poruchy.

„Ústav poskytuje dlouhodobou péči, jejímž těžištěm je příprava na budoucí povolání. Výukové programy mohou mít tři podoby:

²² ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-318-5, str. 69.

- Kurzy a praktická školení pro krátkodobé pobyty a pro nejhůře vzdělatelné svěřence (u děvčat je to výchova k rodičovství, jakási redukováná rodinná škola; u chlapců základní řemeslné dovednosti),
- Odborné učiliště, jež svěřenec absolvuje s výučním listem,
- Střední odborné učiliště.²³

Jako v diagnostickém ústavu, tak i ve výchovném ústavu jsou děti zařazovány do výchovných skupin a to nejméně po 5 a nejvíce po 8 dětech.

„Do dětských domovů se školou a výchovných ústavů, veřejností stále často označovaných jako past'áky a polepšovny, se dostávají děti na základě závažných poruch chování, které často naplňují skutkovou podstatu trestného činu. Tato speciální školská zařízení dětem poskytují specifické výchovně vzdělávací programy, individuálně zpracované dle jejich osobnostních charakteristik (programy rozvoje osobnosti).“²⁴

Ze stránek Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy můžeme v tabulce č. 1 v období deseti školních let počet školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Tabulka č. 1: Počet školských zařízení (zpracováno ze Statistické ročenky školství)

Počet školských zařízení			
	DÚ	DDŠ	VÚ
2008/09	14	29	34
2009/10	14	31	33
2010/11	14	31	33
2011/12	14	31	33
2012/13	14	30	29
2013/14	14	30	29
2014/15	13	29	28
2015/16	13	28	28
2016/17	13	28	27
2017/18	13	28	26

²³ MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8, str. 156.

²⁴ JANSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-534-9, str. 116-117.

Z této tabulky vyplývá, že se počet diagnostických ústavů, dětských domovů se školou i výchovných ústavů výrazněji nemění. Menší úpadek u všech těchto zařízeních můžeme vidět od školního roku 2014/15. V posledních dvou školních letech je nejvíce dětského domova se školou, v předchozích letech bylo vždy nejvíce výchovných ústavů. Počet diagnostických ústavů se v období deseti školních let zmenšil pouze o jedno zařízení.

2.3. Středisko výchovné péče

Středisko výchovné péče patří do zařízení pro výkon preventivně výchovné péče. „ Středisko výchovné péče pro děti a mládež poskytuje všestrannou preventivně výchovnou péči dětem a mládeži s negativními jevy chování, pokud nejsou důvody pro výkon ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve speciálních výchovných zařízeních.“²⁵

Při prvních příznacích problémů je vhodné navštívit toto pracoviště, které si klade za cíl poskytnout jedinci či zákonným zástupcům radu, jak nejlépe předejít dalším problémům či jak řešit už vzniklé problémy. Tuto službu je možné navštívit jak ambulantně, celodenně, internátně, tak i terénně. Často je toto zařízení připojené k jinému školskému zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Střediska poskytují tyto uvedené služby a programy rodičům a dětem:

- Krizová pomoc (telefonická, ale i v přímém kontaktu)
- Terapeutické programy individuální a skupinové
- Zájmové kroužky
- Doučovací programy pro klienty
- Víkendové pobyty v přírodě
- Prázdninové akce pro klienty
- Terénní sociální práce

Z paragrafu 1 odstavce 3 ze zákona č. 109/2002 Sb. Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů vyplývá účel středisek výchovné péče. „Účelem středisek je poskytovat preventivně výchovnou péči, a tím zejména předcházet vzniku a rozvoji negativních projevů chování dítěte nebo narušení jeho zdravého vývoje, zmírňovat nebo odstraňovat příčiny nebo důsledky již vzniklých poruch chování a přispívat ke zdravému

²⁵ VOCILKA, Miroslav. *Náplň činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež: [metodický materiál]*. Praha: Tech-market, 1996. ISBN 80-902134-5-6, str. 16.

osobnostnímu vývoji dítěte. Střediska poskytují pomoc rodičům nebo jiným osobám, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy rozhodnutím příslušného orgánu, (dále jen „osoby odpovědné za výchovu“) při výchově a vzdělávání dítěte a při řešení problémů spojených s péčí o dítě, s cílem zachovat a posílit rodinné vazby dítěte a zamezit odtržení dítěte z jeho rodinného prostředí.“²⁶

2.4. Práva a povinnosti dětí umístěných v zařízení

V zařízeních tohoto typu se musí dodržovat určité povinnosti, které musí klienti těchto zařízení dodržovat, ale současně mají tyto děti i práva. Z paragrafu 20 odstavce 1 zákona č. 109/2002 Sb. jsem vybrala pro mě nejdůležitější práva klientů umístěných v zařízení. Jedná se o právo:

- „na zajištění plného přímého zaopatření,
- na rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností a sociálních dovedností,
- na respektování lidské důstojnosti,
- na společné umístění se svými sourozenci, nebrání-li tomu závažné okolnosti ve vývoji a vztazích sourozenců,
- na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na povolání v souladu s jeho schopnostmi, nadáním a potřebami,
- na svobodu náboženství, při respektování práv a povinností osob odpovědných za výchovu usměrňovat dítě v míře odpovídající jeho rozumovým schopnostem,
- účastnit se činností a aktivit zařízení organizovaných v rámci výchovného programu s výjimkou zákazu či omezení v rámci opatření ve výchově, stanovených tímto zákonem.“²⁷

Jelikož jsem zmínila práva klientů umístěných do zařízení, tak je jasné, že se dále musím zabývat i povinnosti těchto dětí. Těmito povinnostmi je dle paragrafu 20 odstavce 2 zákona č. 109/2002 Sb.:

²⁶ Zákon č. 109/2002 Sb.: Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. *Zákony pro lidi.cz*[online]. Zlín: AION CS, 2018 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

²⁷ Zákon č. 109/2002 Sb.: Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. *Zákony pro lidi.cz*[online]. Zlín: AION CS, 2018 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

- „dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců zařízení, šetrně zacházet se svěřenými věcmi, nepoškozovat cizí majetek, dodržovat zásady slušného jednání s osobami, s nimiž přichází do styku, v prostorách zařízení a v osobních věcech udržovat pořádek a čistotu a i jinak zachovávat ustanovení vnitřního řádu zařízení,
- dodržovat předpisy a pokyny k ochraně bezpečnosti a zdraví, s nimiž bylo řádně seznámeno,
- poskytnout na výzvu ředitele doklady o svých příjmech,
- předat do úschovy na výzvu ředitele předměty ohrožující výchovu, zdraví a bezpečnost; doba úschovy těchto předmětů nesmí přesáhnout dobu pobytu dítěte v zařízení a při jeho ukončení musí být tyto předměty dítěti nebo osobě odpovědné za výchovu vydány,
- podrobit se na výzvu ředitele zařízení vyšetření, zda není ovlivněno alkoholem nebo jinou návykovou látkou. Je-li pro vyšetření třeba odebrat krev, je dítě povinno strpět, aby mu lékař nebo odborný zdravotnický pracovník odebral krev, pokud to není spojeno s nebezpečím pro jeho zdraví.“²⁸

Za prokazatelné porušení pravidel, které jsou zákonem uvedeny, mohou být umístěným klientům dle zákona č. 109/2002 Sb, udělena opatření, která nalezneme v paragrafu 21 tohoto zákona. Těmito opatřeními jsou:

- „odňata výhoda (...),
- sníženo kapesné v rozsahu stanoveném tímto zákonem,
- s nařízenou ústavní výchovou omezeno nebo zakázáno trávení volného času mimo zařízení v rozsahu stanoveném vnitřním řádem,
- odňata možnost účastnit se atraktivní činnosti či akce,
- s nařízenou ústavní výchovou zakázány návštěvy, s výjimkou návštěv osob odpovědných za výchovu, osob blízkých a oprávněných zaměstnanců orgánů sociálně-právní ochrany dětí, a to na dobu nejdéle 30 dnů v období následujících 3 měsíců.“²⁹

²⁸ Tamtéž.

²⁹ Zákon č. 109/2002 Sb.: Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. *Zákony pro lidi.cz*[online]. Zlín: AION CS, 2018 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

Umístěný klient s uloženou ochrannou výchovou, které jedná v souladu s vnitřním řádem zařízení, své povinnosti plní úspěšně a vykazuje dobré výsledky má právo na odměnu, která ho bude podporovat, aby i nadále vedl své chování i povinnosti vhodným způsobem. Tedy klientovi může být:

- „prominuto předchozí opatření,
- udělena věcná nebo finanční odměna,
- zvýšeno kapesné v rozsahu uvedeném zákonem,
- povolena mimořádná návštěva kulturního zařízení, mimořádná vycházka, mimořádná návštěva nebo přiznána jiná osobní výhoda (...),
- povolena samostatná vycházka mimo zařízení na doby nejvýše 12 hodin, lze-li mít důvodně za to, že tím nebude ohrožen účel výkonu ochranné výchovy,
- povoleno přijetí návštěvy jiných osob než osob odpovědných za výchovu, osob blízkých a oprávněných zaměstnanců orgánu sociálně-první ochrany dětí (...).“³⁰

2.5. Zaměstnanci v zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy

Každý ústav musí mít přesně dané, pro které klienty je určen a jak s nimi pracuje. Dle těchto dvou kritérií se sestavuje tým pracovníků dle jejich kvalifikace, ale též se určuje počet pracovníků na určitých pozicích. V ústavěch a na pracovištích, kde personál pracuje s lidmi je důležité při přijímání personálu zjistit si z minulého pracoviště možného, budoucího pracovníka jak fungoval s klienty, se spolupracovníky a na jaké pozici přesně pracoval. Dále je nezbytný úvodní pohovor.

Zaměstnanec, který vykonává pomáhající profesi, by měl být zejména vyrovnaná osobnost s přirozenou autoritou, empatická ke klientům, tvořivá, bezkonfliktní, která umí zvládat stresové situace, dochvilní se slušným chováním, samozřejmostí je i touha se nadále sebevzdělávat a dále by měl být vybaven dalšími kladnými vlastnostmi.

Před vstupem pedagogického pracovníka do pracovního poměru je dle zákona č. 109/2002 Sb. nutné zjistit psychologickou způsobilost pracovníka. Tato psychologická způsobilost se může v průběhu pracovního poměru přezkoumat, a to zejména za předpokladu násilí používaného na dětech umístěných právě v zařízeních nebo ve střediscích, ve kterém pracovník pracuje. Před vstupem nepedagogického pracovníka je nutné přinést výpis z evidence Rejstříku

³⁰ Zákon č. 109/2002 Sb.: Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. *Zákony pro lidi.cz*[online]. Zlín: AION CS, 2018 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

trestů. Tudiž tito pracovníci musí být právně bezúhonní a nemohl být pravomocně odsouzen za úmyslný trestný čin.

„Jasně rozdělení kompetencí a odpovědností je samozřejmým předpokladem dobrého fungování ústavu. Organizačně výhodné je rozčlenění personálu do subtýmů čili funkčních jednotek, které nesou maximálně možnou míru odpovědnosti, rozhodovací pravomoci i iniciativy.“³¹

³¹ MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-76-1, str. 131.

3. Rizika pobytu v institucionální péči a nejčastější důvody umístění rizikové mládeže do ústavní péče

3.1. Rizika pobytu v institucionální péči

U dlouhodobého pobytu je jasné, že se mohou dostavit rizika právě z důvodu umístění v institucionální péči. Těchto rizik může být velká škála. „Nejzávažnějším rizikem dlouhodobého pobytu v ústavu je tzv. **hospitalismus**, tedy stav dobré adaptace na umělé ústavní podmínky doprovázený snižující se schopností adaptace na neústavní „civilní“ život. V ústavu mívá klient plné zaopatření, někdo pro něj vaří, někdo se stará o jeho finance, někdo topí, někdo mu organizuje práci, někdo vytváří příležitosti k mimopracovním aktivitám, někdo mu pere, někdo žehlí, někdo obstarává předměty potřebné k životu.“³²

Problémem ústavů je také personál, který je většinou v ústavu zastoupen pouze jedním pohlavím. To může vést klienty k homosexualitě, která může ale i nemusí přetrvat po propuštění. Tato sexualita záleží zejména na zkušenostech klienta před nástupem do ústavní péče, ale též záleží na zastoupení rodičů v rodině.

Matoušek dále uvádí riziko, které nastává v uzavřených prostorech- **ponorková nemoc**. Toto riziko vzniká z důvodu stereotypu jak prostředí, tak i členů kteří jsou zde umístěni. S ponorkovou nemocí dále souvisí další rizika: jako je šikanování, týrání, narušení psychiky jedince.

V uzavřeném ústavu je jasné, že si jedinec nemůže dělat, co chce, kdy chce. A to z toho důvodu, že musí dbát na daný režim ústavu, na pokynech personálu, ale musí dbát i na další jedince, kteří jsou s ním umístěni v jedné místnosti. Proto dochází k **ztrátě soukromí** jedince. Toto je právě největší rozdíl mezi ústavem a rodinným prostředím.

Dalším výrazným rizikem ústavní péče jsou **útěky**. „V podmínkách ústavní výchovy jsou útěky velmi častým fenoménem, s nejvyšší četností výskytu ve výchovných ústavech a dětských domovech se školou. (...) V podmínkách školských zařízení jim nelze nikdy zcela zabránit, ale je možné v rámci každého zřízení na základě jejich analýzy provést taková příslušná výchovně režimová opatření, která budou riziko útěku i jejich počet minimalizovat.“³³ Po návratu dítěte je nezbytně nutné si s dítětem promluvit, proč to udělal.

³² MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-76-1, str. 118.

³³ JANSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-534-9, str. 251.

3.2. Vybrané důvody umístění rizikové mládeže do ústavní péče

Níže v této kapitole uvedu pět nejčastějších rizikových chování, kvůli kterým jsou klienti umístěni do školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy. Nejprve je zde vydefinováno záškoláctví a to z důvodu, že se jedná o nejvíce vyskytující se důvod umístění klientů.

Záškoláctví je chápáno jako porušení řádu školy, tudíž se jedná o provinění proti školskému zákonu. Velmi málo je, ale uplatněna trestní sankce proti rodičům, i když se jedná o porušení zákona rodiči. „V současné době je záškoláctví jedním z nejvýznamnějších problémů jak základního, tak i středního školství. Jedním z častých důvodů nedokončení všech devíti ročníků ZŠ bývají právě záškoláctví a časté absence.“³⁴

„Záškoláctví můžeme charakterizovat jako úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy žák o své vlastní vůli, ve většině případů bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku. Jedná se o neklasičtější poruchu chování, kdy se jedná o absenci ve škole bez řádného omluvení rodiči či lékařem.“³⁵

„Příčin záškoláctví bývá celá řada: může jít o nechuť ke školní práci, o poruchu vztahů mezi dětmi, strach ze školy, popř. strach z učitele. (...) Příčiny záškoláctví se dají rozdělit zhruba do tří základních skupin: negativní vztah ke škole, vliv rodinného prostředí, trávení volného času a vliv party.“³⁶ Negativní vztah ke škole je první příčinou, ke které dochází zejména u dětí, kteří mají nižší nadání a učení jim jde hůře než ostatním dětem ze třídy. Nebo dokonce naopak může jít o děti velmi nadané, kteří jsou často nazýváni ostatními jako „šprti“. Druhou důležitou příčinou je vliv rodinného prostředí. Jedná se o to, jak moc a jestli vůbec se rodiče zajímají o školní úspěchy/neúspěchy, o školu a školní prospěch dítěte, jestli mají přehnaný či příliš nízký nárok na své dítě. Třetí příčinou záškoláctví, kterou Martínek popisuje a uvádí je trávení volného času a vliv party. Dítě, které nemá doma pocit jistoty a bezpečí, necítí zázemí, může právě inklinovat k záškoláctví.³⁷

³⁴ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6, str. 116.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6, str. 117- 119.

Díky špatné adaptaci dítěte na prostředí, ve kterém vyrůstá, může dojít právě k **útěkům**. „Příčinou útěku však může být u některých jedinců i touha po dobrodružství, snaha se nějakým způsobem zviditelnit mezi vrstevníky. Takové dítě či mladistvý se nezalekne krádeží, vloupání se do různých objektů, někdy dochází ke zcizování motorových vozidel a jejich řízení bez řídičského oprávnění. Těmto útěkům předcházejí dlouhé a podrobné přípravy, ve většině případů jedinec neutíká sám, ale s početnější partou. Parta je hlavní hnací silou při útěku.“³⁸ Rodič by měl vědět, s kým se jeho dítě stýká, kam chodí a hlavně jakou činnost s partou provádějí ve svém volném čase.

Obdobou útěků jsou **toulky**, které jsou ve většině případů promyšlené již předem. Nejčastěji jsou prováděny dětmi, které nemají vytvořený vztah k domovu. „Toulky většinou navazují na útěk. Trvají delší dobu, jsou někdy spojeny se záškoláctvím, i když nejsou vzácné případy, kdy dítě při toulce navštěvuje školu, domů se však nevrací. Dítě se bojí vrátit se po útěku domů ze strachu, jaké budou následky jeho jednání, toulka většinou končí vypátráním dítěte policií.“³⁹

K odcizení cizí věci dochází často v mladším školním věku, ale nemůžeme toto jednání nazývat **krádeží**. V těchto případech se jedná o neuvědomělou příležitost „půjčit si“ věc, která se nám líbí. „O pravé krádeži hovoříme tehdy, když dítě či mladistvý odcizí nějaký předmět vědomě a plně si přitom uvědomuje nesprávnost svého chování. (...) většinou má na krádežích podíl prostředí, kde dítě vyrůstá, parta či nevýhodné postavení v kolektivu dětí.“⁴⁰ Pokud se dítě dopustí krádeže je nezbytně nutné hned po zjištění zjistit, proč to udělal a co ho k tomu vedlo nebo kdo ho k tomu vedl.

Dalším častým důvodem je **agresivní chování**. „Člověk nadaný vysokou mírou agresivity je náchylný v různých situacích jednat agresivně, se svojí agresivitou těžce bojuje, protože ovládá jeho život a působí vážné komplikace v mezilidské komunikaci. Impulzivně reaguje i

³⁸ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6, str. 122.

³⁹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6, str. 124.

⁴⁰ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6, str. 114.

na podněty, které by jiný člověk přešel bez povšimnutí, popř. by se nad nimi zasmál.“⁴¹ S tímto člověkem není schopné komunikovat a to z důvodu, že je velice urážlivý a vztahovačný. Společnost se projevům agresivity snaží vyvarovat, proto se od lidí s agresí odtahují a nepřipouští si ho moc k tělu. Určitý typ agrese, která je namířena proti vlastní osobě se nazývá **autoagrese**.

„**Lhaní** jako takové není společností vnímáno jako zvláštní rizikové chování, tedy problém, kterému bychom měli věnovat pozornost. V určitých situacích lže každý, nebo si alespoň přizpůsobuje popis reality tak, aby mu víc vyhovovala.“⁴² Martínek uvádí, že existují tři kategorie lhaní. První kategorií je smyšlenka. Toto lhaní se vyskytuje zejména u dětí předškolního věku, ale nemůžeme ho brát za patologické. Děti často příběh doplní něčím ze svého snu nebo ze svého přání. Druhou kategorií je bájná lež. Za účelem „strhnutí“ pozornosti na sebe vyprávějí dlouhé a nereálné příběhy. Nejzávažnější kategorie- pravá lež je používána záměrně. Tímto se snaží buď vyhnout určitým povinnostem či problémům.⁴³

⁴¹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6, str. 10.

⁴² Lež a lhaní. *Šance Dětem: Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí*. [online]. Praha: Obecně prospěšná společnost Sirius, 2018 [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-ditete/lez-a-lhani.shtml>.

⁴³ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 2., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6, str. 112- 113.

4. Výzkumné šetření zaměřené na důvody umístění dětí do diagnostického ústavu

Cílem výzkumného šetření je **zjistit důvody umístěných klientů do vybraného dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji**. Výzkumným problémem je, jaké jsou důvody pro umístění klientů do dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji?

Dětský diagnostický ústav je zřizován Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy a jedná se o právní subjekt. Činnost tohoto konkrétního zařízení je realizována ve dvou základních částech zařízení. Jedná se o pracoviště Dětský diagnostický ústav a Středisko výchovné péče.

„Děti jsou do péče zařízení umístěny na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní nebo ochranné výchovy, na základě předběžného opatření soudu, nebo o jejichž umístění požádali prostřednictvím příslušných orgánů samotní zákonní zástupci. V rámci poskytované preventivní péče obě pracoviště umožňují vedle ambulantních služeb i dobrovolné smluvní pobyty dětí s výchovnými problémy. Diagnostický ústav je více popsán v kapitole druhé.

4.1. Výzkumné otázky a metoda sběru dat

Na základě výzkumného cíle byly stanoveny následující výzkumné otázky.

VO 1: Jaké děti nejčastěji přicházejí do dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji? (pohlaví, věk)

VO 2: Jaké jsou nejčastější důvody umístěných dětí v dětském diagnostickém ústavu v Královéhradeckém kraji?

VO 3 Co z legislativy pracovníkovi v dětském diagnostickém ústavu v Královéhradeckém kraji nevyhovuje či chybí, aby jeho práce byla ještě více efektivní?

Pro výzkumné šetření byla použita kvalitativní metoda polostrukturovaného rozhovoru s otevřenými otázkami a analýza dokumentů. **Rozhovor** neboli interview „(...) je výzkumnou metodou, která umožňuje zachytit nejen fakta, ale i hlouběji proniknou do motivů a postojů respondentů. Můžeme u něho sledovat i některé vnější reakce respondenta a podní nich potom pohotově usměrňovat další průběh kladení otázek. (...) Používají se otázky buď uzavřené, polouzavřené a otevřené.“⁴⁴ Pro moje výzkumné šetření jsem si vybrala polostrukturovaný

⁴⁴ GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-796, str. 110.

rozhovor. A to z důvodu předem připraveného schématu otázek, také z důvodu, že je zde možnost doptávání se respondenta.

Respondentovi byly při rozhovoru pokládány tyto otázky.

Tazatelské otázky:

Otázka č. 1: Na jaké pozici pracujete v dětském diagnostickém ústavě? A jak dlouho jste zde zaměstnaná?

Otázka č. 2: Pracovala jste v jiném zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy nebo v zařízení preventivně výchovné péče?

Otázka č. 3: Proč jste se rozhodla pracovat s touto cílovou skupinou? Co Vás k tom vedlo zde pracovat?

Otázka č. 4: Máte zpětnou vazbu od dětí, které opustili diagnostický ústavu?

Otázka č. 5: Mají rodiče zájem s Vámi spolupracovat na diagnostice dítěte?

Otázka č. 6: Jsou k Vám umístění spíše více dívky nebo chlapci?

Otázka č. 7: Jaká věková kategorie je u Vás nejčastěji zastoupena v nejvyšším počtu dětí?

Otázka č. 8: Jaké rizikové chování je nejčastějším důvodem umístěných dětí ve vašeho dětském diagnostickém ústavu?

Otázka č. 9: S jakým nejzávažnějším rizikovým chováním jste se u dětí za své praxe setkala?

Otázka č. 10: S jakými dětmi či poruchou chování se podle Vás nejobtížněji pracuje?

Otázka č. 11: Stává se Vám, že z důvodu přeplněnosti zařízení musíte dítě odmítnout? Co se v těchto případech dělá?

Otázka č. 12: Je u Vás dítě umístěno i déle než na 2 měsíce?

Otázka č. 13: Změnil byste něco ze zákona či vyhlášky? Co Vám například nevyhovuje či chybí, aby Vaše práce byla ještě více efektivní?

„V užším pojetí pod termínem **analýza dokumentů** chápeme výzkumnou strategii založenou na analýze již existující materiálu, případně materiálu, který vzniká interakcí mezi výzkumníkem a účastníky výzkumu. Zjednodušeně řečeno výzkumník v procesu výzkumu již obvykle nevytváří nové zdrojové materiály pro analýzu, nová data, ale naopak pracuje s materiálem, který již existuje, případně hledá a objevuje jiné již existující materiály, které byly ztraceny, zapomenuty, ukryty či k nim byl jinak komplikovaný přístup (tajné dokumenty atd.).“⁴⁵

⁴⁵MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4. str. 98-99.

4.2. Výběr respondentů

Polostrukturovaný rozhovor byl po domluvě realizován s pedagogickým pracovníkem tohoto zařízení a to přímo v dětském diagnostickém ústavu v Královéhradeckém kraji. Z důvodu výběru tématu bakalářské práce bylo zřejmé, že výzkumné šetření muselo proběhnout v zařízení pro výkon ochranné nebo ústavní výchovy nebo v zařízení pro výkon preventivně výchovné péče, proto jsem si vybrala dětský diagnostický ústav v Královéhradeckém kraji. Praxe, kterou jsem vykonala v tomto zařízení, mi dala možnost seznámit se z části s chodem zařízení a též jsem měla možnost s klienty trávit čas i o přestávkách, tudíž jsem jednotlivce mohla poznat více a mohli jsme si popovídat. Pro rozhovor jsem si vybrala zástupkyni ředitele pro vzdělávací úsek- školu, ale pro pracovní vytíženost paní doktorky jsem nakonec rozhovor realizovala s pedagogickým pracovníkem, který se zajímá o školská zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy. V tomto zařízení má praxi necelých deset let.

Rozhovor byl zaznamenáván pomocí diktafonu. Respondentovi bylo položeno několik připravených otázek, které měly vést zejména k zajištění informací týkajících se umístěných dětí.

V rámci analýzy dokumentů ve vybraném dětském diagnostickém ústavu mi bylo umožněno nahlédnout do spisové dokumentace umístěných klientů, a to celkem 12 klientů. Zaměřila jsem se na důvody kvůli, kterým byli umístěni děti do tohoto zařízení. Převážně se jednalo o umístěné chlapce. Do dětského diagnostického ústavu jsou přijímáni k diagnostickému vyšetření děti plnicí povinnou školní docházkou, tedy ve věku 6- 15 let.

4.3. Prezentace výsledků

V této podkapitole prezentuji výsledky výzkumných otázek jak z rozhovoru, tak i z analýzy dokumentů klientů umístěných v dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji.

První výzkumná otázka, na kterou jsem se zaměřila, zní takto: **Jaké děti nejčastěji přicházejí do diagnostického ústavu? (pohlaví, věk)**

Na stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy jsou umístěny statistiky o umístění dětí do ústavní péče, počet zařízení a mnohé další statistiky. Tyto statistiky jsou zde vedeny od školního roku 2005/2006. Vytvořila jsem pro svou práci tabulku, kde je v období deseti školních let uvedeno dle pohlaví počet umístěných dětí do diagnostických ústavů (DÚ), dětských domovů se školou (DDŠ) i do výchovných ústavů (VÚ).

Tabulka č. 2: Počet umístěných dětí v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy
(zpracováno ze Statistické ročenky školství)

Školní rok	Počet umístěných dětí								
	Dívky			Celkem D	Chlapci			Celkem Ch	Celkem Ch + D
	DÚ	DDš	VÚ		DÚ	DDš	VÚ		
2008/09	356	186	426	968	793	742	1 546	3 081	4 049
2009/10	406	186	435	1 027	853	787	1 534	3 174	4 201
2010/11	261	177	420	858	564	760	1 445	2 769	3 627
2011/12	251	190	425	866	543	761	1 395	2 699	3 565
2012/13	221	166	391	778	517	713	1 269	2 499	3 277
2013/14	202	164	318	684	453	697	1 146	2 296	2 980
2014/15	195	158	309	662	421	679	1 081	2 181	2 843
2015/16	159	216	340	715	392	741	1 089	2 222	2 937
2016/17	187	181	377	745	404	730	1 096	2 230	2 975
2017/18	160	189	339	688	223	507	665	1 395	2 083

V porovnání pohlaví je z tabulky číslo 2 zřetelné, že vždy a ve všech uvedených zařízeních je vždy počet chlapců zastoupen ve větším počtu. Když se zaměříme na celkový počet umístěných dětí do všech těchto typů zařízení, který se nachází v posledním sloupci tabulky, tak si můžeme všimnout, že celkový počet umístěných dětí se snižuje. V porovnání se školním rokem 2008/09 a se školním rokem 2017/18 se počet dětí v těchto školních letech snížil o necelé 2 000 umístěných dětí. Zároveň si můžeme všimnout u počtu umístěných dětí v diagnostických ústavech, že v devíti školních letech se počet dívek objevoval v rozmezí 29 – 32 %. Ale v školním roce 2017/18 došlo k rychlému nárůstu, který sahá zaokrouhleně na 42 %.

Z rozhovoru vyplynulo, že do dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji jsou umístěni podle respondenta nejčastěji chlapci. Respondent tvrdí, že se procentuálně jedná přibližně o 60 % chlapců a 40 % dívek. Nejčastěji se jedná o děti, které jsou ve své biologické rodině zanedbávány a bohužel dochází i k syndromu CAN. Dále tvrdí, že nejvíce zastoupená věková kategorie je u 2 stupně základní školy, a to konkrétně žáků 6 až 8 třídy.

Tudíž z tabulky č. 2 mohu potvrdit, co mi při rozhovoru řekl pedagogický pracovník. Vyplývá, že do diagnostických ústavů jsou ve větším počtu přijímáni chlapci. Nejvyšší rozdíl byl ve školním roce 2015/2016 kde dívky tvořily přibližně 29 %. Avšak v posledním školním roce už dívky tvořily přibližně 42%. Ale můžeme říci, že dívky ve zbylých školních letech tvořily zhruba 30 % umístěných dětí.

Druhá výzkumná otázka, která byla stanovena, zní: **Jaké jsou nejčastější důvody umístěných dětí v Dětském diagnostickém ústavu v Královéhradeckém kraji?**

Na otázku, jaké rizikové chování je nejčastějším důvodem umístěných dětí do vašeho dětského diagnostického ústavu?

Respondent uvedl: „*No důvodů je spousta. Většinou se, ale nesetkáváme u nových klientů pouze jen s jednou poruchou chování. Kdybych měl vyjmenovat ty nejvíce zastoupené, tak se bude především jednat o záškoláctví, které se v našem zařízení vyskytuje skoro u každého jedince. Častá je také agresivita, která většinou stěžuje práci všech pracovníků s tímto klientem. Většinou je agresivita spojena i se šikanou. Další poruchou chování kvůli, které k nám přicházejí je lhaní. Tak myslím si, že jsem Vám pověděl ty nejvíce zastoupené, teda u nás.*“

Dále mi pedagogický pracovník po skončení rozhovoru zmínil i zajímavost z praxe, která se u nich stává poměrně často. S klienty jezdí tento dětský diagnostický ústav na kulturní akce. Ovšem v případech, kdy jsou tyto akce vhodné pro 7 až 9 tříd, tak je skoro nemožné tuto akci naplánovat tak, aby se vrátili do dětského diagnostického ústavu všichni. Bylo mi řečeno, že právě žáci těchto tříd nejčastěji provádějí útěk z různých akcí. A vícekrát se i pedagogickým pracovníkům stalo, že právě sami studenti z těchto ročníků za nimi přijdou a řeknou jim, ať je hlavně neberou na žádnou akci, že by museli utéct.

Na otázku, s kým se mu nejobtížněji pracuje, mi respondent uvedl, že nejhůře hlavně s lidmi, kteří lžou a jsou agresivní, nebo kteří trpí psychickým onemocněním. Proto mě nepřekvapilo, když mi řekl, že nejhorším rizikovým chováním, s kterým se doposud za své dlouhodobé praxe setkal, byla Konverzní porucha. „Obvyklými tématy disociativních nebo konverzních poruch jsou částečná nebo úplná ztráta normální integrace mezi vzpomínkami na minulost, uvědomění si vlastní identity a bezprostředních pocitů, a ovládnutí tělesných pohybů. (...) příznaky často ukazují pacientovu představu o tom, jak má vypadat somatická choroba. Lékařské vyšetření neodhalí žádnou známou interní ani neurologickou poruchu.“⁴⁶

⁴⁶ V. kapitola: PORUCHY DUŠEVNÍ A PORUCHY CHOVÁNÍ (F00–F99). *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. Praha: Creative Commons, 2018 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://www.uzs.cz/cz/mkn/F40-F48.html>.

Tabulka č. 3: Důvody umístění klientů do dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji (zpracováno z analýzy vnitřní dokumentace klientů dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji)

Dítě	Důvod (y)	Důvod (y)- poznámky
1	Záškoláctví	
	Nerespektování autorit	
	Agresivita	
2	Záškoláctví	
	Nerespektování autorit	
	Trestná činnost	
	Útěky, toulání	
	CAN- týrané	
3	Nerespektování autorit	
	Agresivita	
	Autoagrese	
4	Záškoláctví	
	Nerespektování autorit	
	Agresivita	
	Autoagrese	
	Sexuálně-rizikové chování	
5	Agresivita	Sebepoškozování, Syndrom CAN v biologické rodině týraná
	Jiné poruchy chování	
6	Nerespektování autorit	
	Agresivita	
	Útěky, toulání	
7	Záškoláctví	Ve škole vulgární, Brala matce peníze, Marihuana, Seznamování s chlapci přes fcb
	Nerespektování autorit	
8	Záškoláctví	
	Nerespektování autorit	
	Návykové látky	
9	Nerespektování autorit	Od jara 2017 útěky, Sebepoškozování, Požívání alkoholu, Kouření, Marihuana
	Návykové látky	
	Autoagrese	
	Útěky, toulání	
10	Agresivita	Afekty, Záchvaty vzteku, Agresivita k dospělým a sově samému, Ničení věcí
11	Nerespektování autorit	Nezvladatelná, Agresivita, negativismus, Sebepoškozování, Krádeže, Lži, Podvody
	Agresivita	
	CAN- týrané	

12	Nerespektování autorit	Lhaní- obvinění vedoucí k trestnímu řízení, Dlouhodobé sebepoškozování, Častá somatizace, Kolapsy s následnou hospitalizací, Šikana mladší dívky
	Návykové látky	
	Autoagrese	
	Útěky, toulání	

Z analýzy dokumentů dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji vyplývá, že v těchto zařízeních většinou netrpí dítě jen jednou poruchou chování (což mi i v rozhovoru respondent řekl), ale současně se u něho vyskytují i další poruchy chování. Z tabulky číslo 3 je viditelné, že pouze v jednom z dvanácti případů, do kterých jsem měla možnost nahlédnout, se mi stalo, že trpěl pouze jednou poruchou chování. Jednalo se o dítě číslo 10, které mělo poruchu chování- agresivitu. Tato porucha se u dítěte projevovala agresivitou jak k dospělým, tak i k sobě samému a docházelo zde i k ničením věcí, také toto dítě mělo záchvaty vzteku. V průměru u těchto dvanácti dětí se vyskytovaly tři poruchy chování současně.

Pokud dítě bylo umístěno do dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji z důvodu nerespektování autorit, tak se u něho nejčastěji vyskytovalo i záškoláctví a to v pěti z deseti případů. Také s touto poruchou chování se objevovalo se stejným počtem jako u záškoláctví i agresivita.

U některých klientů mi byly poskytnuty i bližší informace. Proto bych zde dva případy uvedla. V rámci anonymity dítěte není možné dítě blíže specifikovat.

První zajímavý případ:

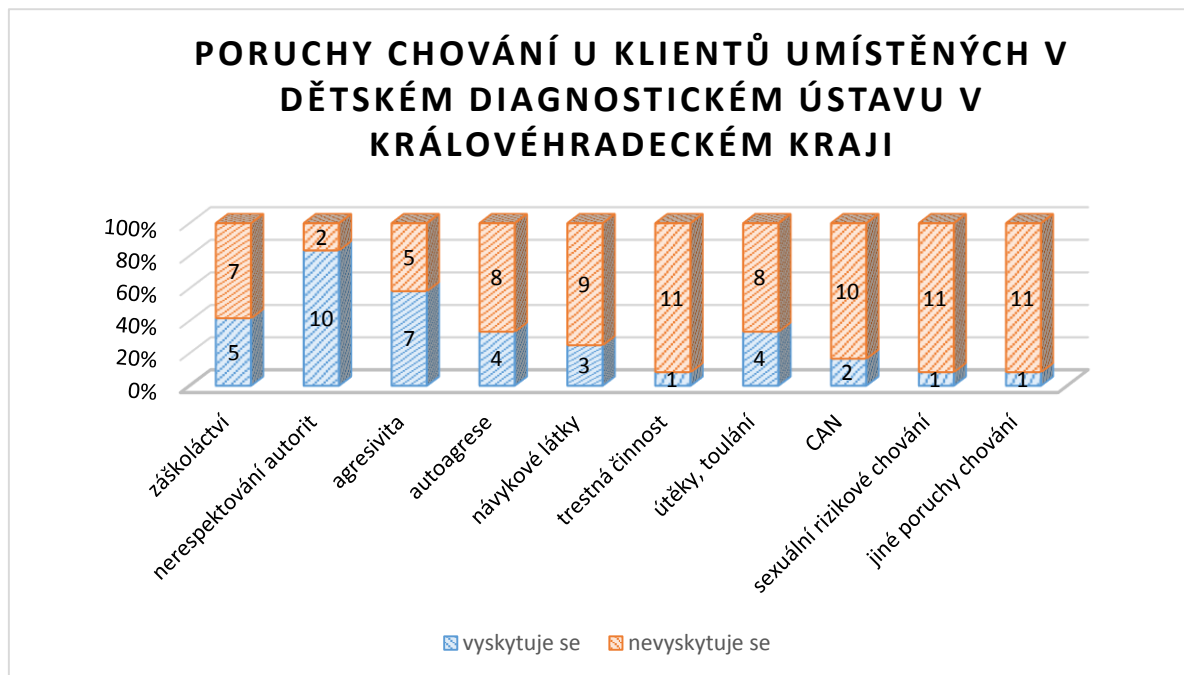
Pro mě nejvíce zajímavý případ bylo dítě číslo 9. Tento klient se do dětského diagnostického ústavu dostalo zejména z důvodu návykových látek. Zejména kvůli kouření, požívání alkoholu a užívání marihuany. Jeho rodina ovšem není dle mého názoru vhodným vzorem pro výchovu dětí. Rodiče tohoto dítěte se už po několikáté dopouštějí trestného činu obecně ohrožujícího. Jedná se o trestný čin nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a s jedy. Momentálně není dítě v zařízení, je dlouhodobě na útěku. Policie České republiky čeká, až rodiče dokončí přípravu těchto drog a poté dítě rodičům odeberou.

Druhý zajímavý případ:

Další zajímavých případem je dítě číslo 12. Bylo mi řečeno, že nikdy neměli v zařízení dítě, které lhalo více než toto. Lhaní, které je tedy u tohoto dítěte velmi vysoké se projevilo i v obvinění ze sexuálního obtěžování zaměstnance zařízení. Toto obvinění vedlo i k trestnímu řízení, ve kterém se vyvrátilo, že k tomuto činu došlo. Také se u dítěte objevují časté kolapsy,

kteří nemají žádnou příčinu. Příčina těchto kolapsů je pouze zviditelnění se. Cituji zaměstnance zařízení: „ Má dobré herecké výkony, ale nemůžeme tyto kolapsy nechat být bez povšimnutí“.

Graf č. 1: Poruchy chování u klientů umístěných v dětském diagnostickém ústavu v Královéhradeckém kraji (zpracováno z analýzy vnitřní dokumentace klientů dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji)



Jak ukazuje graf číslo 1, který je sestaven pro lepší přehlednost z tabulky číslo 3. V tomto grafu vidíme, s jakými důvody umístění se nejčastěji setkává dětský diagnostický ústav v Královéhradeckém kraji. Nejvíce se vyskytovala porucha chování- nerespektování autorit a to zhruba u 83 %. Druhou nejčastější poruchou byla přibližně u 58 % agresivita. Další poruchy chování se objevovaly v menším počtu, a to vždy ve výskytu pod 50 %.

Třetí a zároveň poslední výzkumnou otázkou je: **Co z legislativy pracovníkovi v Dětském diagnostickém ústavu v Královéhradeckém kraji nevyhovuje či chybí, aby jeho práce byla ještě více efektivní?**

Z rozhovoru vyplynulo, že pedagogického pracovníka tohoto zařízení mrzí, že se s těmito dětmi pracuje minimálně. Dle jeho názoru v České republice právě chybí zaměstnanci, kteří by s nimi pracovali. Říká, že těchto zaměstnanců je příliš málo na množství dětí, které by potřebovaly pomoc. Ale zároveň pak dodal, že chápe kurátory a že je mu jich v podstatě líto. Dle jeho názoru toho mají moc na práci. A, že na jednoho kurátora pro mládež pak připadá

stovky klientů. Další věc, která mu tady chybí je služba nebo zařízení, které by se zabývalo propuštěnými klienty ze školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy.

Tudíž by byl velice rád, kdyby přibýlo více kurátorů pro mládež. A více se prováděla preventivní činnost.

4.4. Shrnutí výzkumného šetření

Pro své výzkumné šetření jsem využila dvě metody, které jsem realizovala v dětském diagnostickém ústavu v Královéhradeckém kraji. Těmito metodami byl polostrukturovaný rozhovor s pedagogickým pracovníkem konkrétního zařízení. Druhou metodou byla analýza dokumentů, kde mi bylo umožněno nahlédnout do dokumentace dvanácti klientů vybraného dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji. Avšak z důvodu anonymity dat o klientech mi některé informace o nich byly zneprístupněny. Tyto metody umožnily zodpovědět výzkumné otázky, které jsem si položila na začátku svého výzkumného šetření. Tyto metody nebyly realizovány se stejným pracovníkem zařízení a ani neproběhly ve stejný den. Nejdříve mi byla zpřístupněna vnitřní dokumentace klientů, po týdnu následoval rozhovor, ve kterém jsem se mohla doptat na nejasnosti z dokumentů. Rozhovor probíhal ve sborovně učitelů.

V první výzkumné otázce jsem se zajímala o to, jaké děti nejčastěji přicházejí do diagnostického ústavu, a to z pohledu pohlaví a věku. Podle mého respondenta do dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji jsou nejčastěji přijímáni chlapci, a to zhruba v poměru 60 %: 40 %. Dále se jedná o děti, které jsou zanedbané, často o děti zaviněné a týrané. Nejvíce zastoupenou věkovou kategorií je druhý stupeň základní školy, a to nejčastěji mezi 6 až 8 třídou. Respondentovo tvrzení, mohu doplnit díky Statistické ročence školství na stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy potvrdit (viz tabulka č. 2). Z této tabulky vyplývá, že opravdu do diagnostického ústavu jsou přijímáni spíše chlapci. Avšak v průběhu deseti školních let se změnilo procentuální zastoupení dívek a chlapců v diagnostických ústavech. V podstatě můžeme říci, že od školního roku 2008/09 až 2016/17 se procenta nachází vždy kolem 30 %. Ale ve školním roce 2017/18 se toto číslo změnilo. V tomto školním roce byla děvčata zastoupena ve 42 %.

V druhé výzkumné otázce jsem se už zaměřila přímo na nejčastější důvody umístění dětí do dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji. Tuto otázku jsem mohla vyhodnotit z obou metod. Podle mého respondenta je u většiny dětí při příjmu přítomné v hojném počtu záškoláctví, ale častá je též agresivita, která je většinou spojena i se šikanou. Častým chováním u dětí je i lhaní. Respondent mi uvedl, že nejhůře se mu pracuje hlavně

s klienty, kteří lžou a jsou agresivní, nebo kteří trpí psychickým onemocněním. Proto mě nepřekvapilo, když mi řekl, že Konverzní porucha byla pro něj za jeho dlouholeté praxe nejhorším rizikovým chováním, se kterou se setkal. Podle analýzy dokumentů klientů mi vyšlo, že nejčastějším důvodem pro umístění klientů do dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji je nerespektování autorit, které se vyskytovalo u přibližně 83 % klientů, u kterých jsem měla možnost nahlédnout do dokumentace. Dále se jednalo o agresivitu (cca 58 %), záškoláctví (cca 42 %), útěky, toulání a autoagrese se vyskytovali ve stejném počtu (cca 33 %), návykové látky (25 %), syndrom CAN (cca 17 %), trestná činnost se společně se sexuálním rizikovým chováním a jinou poruchou chování vyskytla jen jednou (cca 8 %).

Třetí výzkumná otázka byla zaměřena na to, jestli respondentovi v legislativě něco chybí nebo nevyhovuje při výkonu jeho práce. Nad touto otázkou respondent dlouho neuvažoval. Podle respondenta v České republice je zejména nedostatek zaměstnanců, kteří by pracovali s těmito dětmi, ještě než se dostanou do jednoho ze školského zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy. Další velký problém vidí v tom, že mu v legislativě chybí služba či zařízení, která by se po skončení pobytu ústavní nebo ochranné výchovy klientovi snažila pomoci. Chybu vidí také v prevenci, která minimální.

V příštím výzkumném šetření bych si vybrala stejné metody výzkumu, ale změnila bych počet zařízení. Zajímavější by určitě bylo, kdyby proběhla analýza dokumentů v různých typech školských zařízení pro výkon ústavní či ochranné výchovy, kde by se hledaly hlavní důvody umístění klientů. Ale to by se jednalo nejspíš o obsáhlejší výzkumné šetření. Nebo bych zrealizovala analýzu dokumentů ve více stejných zařízeních a to pokaždé v jiném kraji.

Závěr

Bakalářská práce je zaměřena na důvody umístění rizikové mládeže do ústavní péče. V úvodu jsem si stanovila cíl práce. Cílem práce je přiblížit zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy a zařízení výchovně preventivní péče a následně popsat vybrané důvody umístění klientů do zařízení v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Tento cíl jsem uskutečnila v teoretické části bakalářské práce.

Teoretická část bakalářské práce je rozdělena do třech hlavních kapitol. Nejprve jsou zde vysvětleny pojmy týkající se rizikové mládeže, normy, sociální patologie, ústavní péče, ústavní a ochranné výchovy. Velmi podstatnou částí bakalářské práce je i následující kapitola, ve které v krátkosti napíši charakteristiky o zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy i o zařízení pro výkon preventivně výchovné péče. Jsou zde umístěny tabulky, které jsem vytvořila ze stránek Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, ve kterých se můžeme dočíst, kolik zařízení bylo v určitém školním roce i kolik dívek nebo chlapců bylo přijato daný školní rok do určitého zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy. Poslední kapitola se zabývá riziky, které se mohou u dítěte dostavit po dlouhodobém pobytu v ústavní péči, dále v této kapitole jsou uvedeny nejčastější důvody umístění rizikové mládeže do ústavní či ochranné výchovy.

Pro naplnění cílů jsem se ve výzkumném šetření rozhodla použít dvě metody. Jednalo se o polostrukturovaný rozhovor, který jsem provedla v dětském diagnostickém ústavu v Královéhradeckém kraji. Tento rozhovor byl realizován s jedním pedagogickým pracovníkem tohoto zařízení. Druhá metoda byla analýza dokumentů klientů, kteří jsou v tomto zařízení umístěni. V dětském diagnostickém ústavu v Královéhradeckém kraji mi bylo umožněno nahlédnout do vnitřní dokumentace umístěných klientů, a to konkrétně u 12 dokumentů. Zaměřila jsem se na důvody umístění klientů do tohoto zařízení. Samozřejmostí bylo, že mi byly zneprístupněny bližší osobní údaje dětí, a to z důvodu zachování anonymity dat o klientech.

Z výzkumného šetření vyplývá, že většina umístěných dětí nemá pouze jednu poruchu chování. Dále vyplývá, že nejčastějším důvodem pro umístění je záškoláctví, agresivní chování v některých případech spojená i se šikanou, lhaní a nerespektování autorit.

Seznam použité literatury

BĚLÍK, Václav, Stanislava HOFERKOVÁ a Blahoslav KRAUS a kolektiv. *Slovník sociální patologie*. Praha: Grada, 2017. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-271-0599-1.

ELIÁŠ, Karel a Marek SVATOŠ. *Občanský zákoník: tučně zvýrazněné změny provedené zákonem č. 460/2016 Sb. : rejstřík : redakční uzávěrka 1.1.2017*. Ostrava: Sagit, 2017. ÚZ. ISBN 978-80-7488-201-2.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-796.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-x.

JANSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-534-9.

KRAUS, Blahoslav. *Sociální deviace v transformaci společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. ISBN 978-80-7435-575-2.

LABÁTH, Vladimír. *Riziková mládež: možnosti potencionálních zmien*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2001. Série učebnic pro obor sociální práce. ISBN 80-85850-66-4.

MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže. 2.*, aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5309-6.

MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. Vyd. 2. přeprac. a rozš. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-76-1.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Vyd. 3., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.

PIPEKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-65-6.

SOBOTKOVÁ, Veronika. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4042-3.

ŠVARCOVÁ, Eva. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie: učební text*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2009. ISBN 978-80-7041-959-5.

URBAN, Lukáš, Josef DUBSKÝ a Jan BAJURA. *Sociální deviace*. 2., rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. ISBN 978-80-7380-397-1.

VOCILKA, Miroslav. *Náplň činnosti středisek výchovné péče pro děti a mládež: [metodický materiál]*. Praha: Tech-market, 1996. ISBN 80-902134-5-6.

Seznam internetových zdrojů

V. kapitola: PORUCHY DUŠEVNÍ A PORUCHY CHOVÁNÍ (F00–F99). *Ústav zdravotnických informací a statistiky ČR* [online]. Praha: Creative Commons, 2018 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://www.uzis.cz/cz/mkn/F40-F48.html>.

Kdo jsme. *Dětský diagnostický ústav* [online]. Hradec Králové: Webdesign & SEO eStudio.cz, 2010 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <http://www.ddu-hk.cz/kdo-jsme>.

Lež a lhaní. *Šance Dětem: Pomáháme dětem, které neměly v životě štěstí.* [online]. Praha: Obecně prospěšná společnost Sirius, 2018 [cit. 2018-03-17]. Dostupné z: <https://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/rodina-v-problemove-situaci/rizikove-chovani-ditete/lez-a-lhani.shtml>.

Statistické ročenky školství: výkonové ukazatele [online]. MŠMT: odbor školské statistiky, analýz a informační strategie, 2018 [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp>.

Zákon č. 109/2002 Sb.: Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. *Zákony pro lidi.cz*[online]. Zlín: AION CS, 2018 [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: <https://zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>.

Zákon č. 359/1999 Sb.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. *Zákony pro lidi.cz*[online]. Zlín: AION CS, 2018 [cit. 2018-03-27]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Počet školských zařízení (zpracováno ze Statistické ročenky školství)

Tabulka č. 2: Počet umístěných dětí v zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy (zpracováno ze Statistické ročenky školství)

Tabulka č. 3: Důvody umístění klientů do dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji (zpracováno z analýzy vnitřní dokumentace klientů dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji)

Graf č. 1: Poruchy chování u klientů umístěných v dětském diagnostickém ústavu v Královéhradeckém kraji (zpracováno z analýzy vnitřní dokumentace klientů dětského diagnostického ústavu v Královéhradeckém kraji)